

temps, het laat ze misschien zelfs veel subtieler zien. De opbouw is namelijk uitgebalanceerd als een perfect evenwichtsspel begrip-pen als allegro, adagio, andante, en weer terug, maar nu in een spel dat Ritsema volledig zelf enceneert, eigenlijk componeert. De kritiek als zou Ritsema door deze 'makkelijke' vervanging van de muziek die hem voor ogen stond opportunistisch zijn geweest, snijdt dan ook geen hout: hij heeft er een pluspunt van gemaakt door aan te tonen dat de sensibele van dit werk voor hem als reflectie óók met muziek van Berg, Mahler, Bach, Webern en Ives kan opgebouwd worden. Het *Quatuor* blijft spoken door de aanwezigheid van de gehandhaafde titel, geeft een soort *offscene* effect van verwijzing naar iets ongrijpbaars. We moeten niet vergeten dat dit *Quatuor* een van de meest snijdende concentratiekamp-composities is, en de substitutie door Mahlers jeugdwerk of werk van Ives bijvoorbeeld heeft een ver reikende implicatie, die niet met enkele simpele statements kan worden afgedaan.

Haar eigen bloot-stelling (bijna in de zin van een pat-stelling), zowel in de muziek, in de compositie als in het fysieke statement – daar ergens zit dat wat deze voorstelling toont zonder het ooit helemaal te laten verschijnen. Meer nog, naarmate de dansfiguur verdwijnt en 'gewoon' problematische of haast gênante beweging van een man wordt, verschijnt de vluchtige, doortrapte aanwezigheid van dit dansgebeuren helemaal. Wie ontgoocheld zei geen dansvoorstelling te hebben gezien, kun je van dan af alleen maar ironisch gelijk geven, terwijl de dans als figuur wel degelijk haarscherp en aandoenlijk naar buiten is gekomen – bijna als een morele houding, een kopgeboorte of een impromptu. De subtiële balans tussen verschijnen en verdwijnen van de dans als figuur, dat stond hier naar mijn gevoel op het spel. Het is een radicale, en tegelijk vederlichte voorstelling van een moeilijk probleem: dat alles wat we zo graag willen laten verschijnen – in zijn hele gedaante (maatschappelijk, artistiek, ideologisch, fysiek, psychologisch) –

ook onmiddellijk verdwijnt door haar opvoering. Het opgevoerde wordt meteen afgevoerd, en de daaronder liggende utopische laag verschijnt onvatbaar als een *fata morgana*. Dat geeft aanleiding tot momenten die werkelijk tot op de grens gaan, waar ze haast ondraaglijk worden voor onze geslepen blik, maar dáár precies verschijnt iets van de beperking van onze blik – en die van Ritsema zelf; ik neem aan dat hij de laatste zou zijn om die eigen beperking, die zich in een onvatbare 'winst' keert, tegen te spreken. Van daaruit namelijk heeft hij zijn voorstellingen met Ron Vawter, met Dries Wieme, met Dirk Roofthoofd en Gene Bervoets, met de twee acterende, Nederlandsonkundige danseressen gemaakt.

Verdwijnen en verschijnen van de figuur zijn hier een ingewikkelde pas-de-deux aangegaan, ontstaan vanuit een zekere sprakeloosheid, en daar moeiteloos in teruggekeerd.

Stefan Hertmans

Pour la fin du temps - Jan Ritsema, Grand Theatre Groninge / Herman Sorgeloos

